

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

ШЕВЧЕНКО Олександр Миколайович - здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

УДК 351.74:342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2022.4.51>

У статті досліджено міжнародні стандарти та зарубіжний досвід забезпечення особистої безпеки поліцейського. Встановлено, що відповідні стандарти не закріплені в одному універсальному акті, а формуються на перетині правил поліцейської діяльності, застосування сили, професійної підготовки, охорони праці та управління ризиками. Простежено перехід від переважно правозахисної моделі до комплексного ризик-орієнтованого підходу. Узагальнено досвід Федеративної Республіки Німеччини щодо нормативного врахування службового часу і професійної втоми, Французької Республіки – щодо персоніфікованої відповідальності керівника за попередження ризиків, Сполучених Штатів Америки – щодо післякризового психологічного оцінювання та підтримки правоохоронців. Запропоновано напрями імплементації відповідних підходів у законодавство та відомче регулювання Національної поліції України.

Ключові слова. особиста безпека поліцейського; міжнародні стандарти; професійний ризик; охорона праці; службовий час; психологічне забезпечення; зарубіжний досвід.

Постановка проблеми

Дослідження адміністративно-правових засад особистої безпеки поліцейського потребує звернення до міжнародних стандартів правоохоронної діяльності та практики їх реалізації у зарубіжних державах. Це зумовлено євроінтеграційними зобов'язаннями України та зміною самого розуміння професійної безпеки: від індивідуальної здатності

працівника до самозахисту – до системи законних, організаційних, навчальних, медичних і технічних гарантій.

Актуальність порівняльного аналізу посилюється розширенням функцій Національної поліції України в умовах воєнного стану. Вивчення апробованих іноземних моделей дає змогу визначити не окремі заходи для механічного запозичення, а принципи, придатні для вдосконалення національної системи оцінювання, мінімізації та контролю професійних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Міжнародну правозахисну спрямованість поліцейських стандартів аналізував Т. Боканіала [6]. Ризик-орієнтоване управління професійною безпекою поліцейських досліджували А. К. Ахім і К. Мейг'ю [7; 9]. Дж. М. Вайоланті, Л. Е. Чарльз, Е. Мак-Кенліс та інші науковці систематизували вплив професійного стресу, змінної роботи і травматичних подій на здоров'я правоохоронців [8].

Емпіричні дані про травматизм, стан здоров'я, вплив критичних інцидентів і змінного графіка узагальнено у працях Г. М. Тісмана та співавторів, Е. А. Мамфорд, В. Лю, Б. Дж. Тейлора й П. Майтри [10; 19; 20]. Водночас потребують систематизації міжнародні нормативні орієнтири та порівняльно-правові можливості їх адаптації до діяльності Національної поліції України.

Формування цілей статті

Метою статті є систематизація міжнародних стандартів забезпечення особистої безпеки поліцейського, узагальнення відповідного досвіду Німеччини, Франції та США, а також обґрунтування напрямів його адаптації до національного законодавства і відомчого регулювання.

Виклад основного матеріалу

Характерною особливістю міжнародного регулювання є відсутність єдиного універсального акта, який комплексно визначав би поняття та механізм особистої безпеки поліцейського. Відповідні орієнтири розосереджені у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, Європейському кодексі поліцейської етики, Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї, Керівництві ООН щодо менш смертоносною зброї та актах Європейського Союзу з охорони праці [1–5]. Отже, міжнародна модель формується на перетині стандартів поліцейської діяльності, застосування сили, професійної підготовки та управління професійними ризиками.

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 1979 року передусім закріплює правозахисні вимоги: служіння суспільству, захист людської гідності, дотримання прав людини, застосування сили лише у разі суворої необхідності та охорону здоров'я осіб під вартою [1]. Особиста безпека самого правоохоронця не становить окремого предмета цього документа, але законність і пропорційність владних дій опосередковано зменшують ризик ескалації конфлікту.

Якісно інший крок зроблено в Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї 1990 року. Загроза життю і безпеці правоохоронців у них пов'язується зі стабільністю суспільства, а державам рекомендовано забезпечувати персонал диференційованими засобами примусу, щитами, шоломами, бронежилетами та захищеним транспортом. Пункти 9, 15 і 16 прямо визнають самозахист та загрозу особистій безпеці юридично значущими підставами вибору допустимих заходів [3].

Разом із тим, безпека працівника в Основних принципах переважно розглядається

крізь призму застосування сили. Керівництво ООН щодо менш смертоносною зброї розвиває цей підхід через вимоги належного відбору, випробування, навчання, медичного забезпечення та підзвітності [4]. У сукупності ці положення свідчать, що безпечність примусу залежить не лише від індивідуальної майстерності поліцейського, а й від якості організаційних рішень та ресурсного забезпечення.

Європейський кодекс поліцейської етики конкретизує соціальний та професійний вимір безпеки. Він передбачає належну підготовку персоналу, спеціальне навчання щодо застосування сили, достатні соціальні й економічні права, а також спеціальні заходи охорони здоров'я і безпеки з урахуванням особливого характеру поліцейської роботи [2]. Ці положення доповнюють правозахисну модель інституційним обов'язком держави підтримувати професійну спроможність поліцейського.

Сучасний ризик-орієнтований підхід охоплює фізичні, психологічні, біологічні, ергономічні та організаційні загрози. Наукові дослідження підтверджують, що поліцейські зазнають не лише раптового насильства, а й накопичувального впливу змінної роботи, перевтоми, травматичних подій, стресу, недостатнього відновлення та управлінських недоліків [7–10; 19; 20]. Тому професійна безпека має забезпечуватися безперервно – до, під час і після критичної службової події.

Міжнародні стандарти забезпечення особистої безпеки поліцейського доцільно визначати як систему універсальних і регіональних нормативних орієнтирів, що встановлюють вимоги до законності та пропорційності поліцейської діяльності, професійної підготовки, матеріально-технічного оснащення, охорони фізичного і психічного здоров'я, оцінювання ризиків та відповідальності керівництва. Їх структура охоплює правовий, організаційний, тактико-підготовчий, медико-психологічний і матеріально-технічний компоненти.

У Німеччині професійна безпека поліцейських інтегрована до загальної системи охорони праці, сформованої під впливом Директиви 89/391/ЄЕС [5]. Федеральний Закон про охорону праці ArbSchG поширює вимоги

оцінювання небезпек і запобігання ризикам на державних службовців, водночас дозволяючи адаптувати загальні правила до специфіки поліції без зниження загального рівня захисту [11]. Це поєднує універсальні трудові гарантії зі спеціальним режимом служби.

Важливою рисою німецької моделі є нормативне врахування робочого часу як чинника безпеки. Постанова землі Північний Рейн-Вестфалія регулює тривалість служби, мінімальні періоди відпочинку, змінну роботу й нічні чергування поліцейських [13]. Таким способом професійна втома визнається керованим ризиком, здатним впливати на здоров'я, концентрацію уваги та якість службових рішень.

Українське законодавство встановлює загальні вимоги охорони праці, гарантії професійної діяльності та правила службової підготовки [12; 14; 15], однак не формує настільки деталізованого зв'язку між безпекою, тривалістю зміни, кількістю послідовних нічних чергувань і накопиченням втоми. Для України цінним є сам принцип обов'язкового врахування фізіологічних та організаційних ризиків під час установа графіків служби.

У Франції запобігання професійним ризикам державних службовців регламентується Декретом № 82-453. Його ключовою рисою є персоніфікація управлінської відповідальності: керівник служби зобов'язаний забезпечувати безпеку та охорону здоров'я працівників, а спеціальні помічники й радники з профілактики сприяють виявленню та мінімізації ризиків [16]. Безпека постає постійною управлінською функцією, а не сукупністю реактивних заходів.

Національне поліцейське законодавство України регламентує окремі гарантії, підготовку, режим служби та заходи захисту, проте не містить настільки виразного персоніфікованого обов'язку керівника щодо системного управління ризиками. Французький досвід обґрунтовує доцільність закріплення за керівниками органів і підрозділів поліції обов'язків організовувати виявлення, оцінювання та мінімізацію загроз, а також контролювати дотримання вимог безпеки.

У США окремим напрямом державної політики стала безпека і благополуччя правоохоронців. Закон 2018 року передбачив

підтримку програм взаємної психологічної допомоги, вивчення посттравматичних реакцій, кризових телефонних ліній і практик збереження психічного здоров'я [17]. Національний інститут юстиції розглядає поряд із насильницькими загрозами стрес, втому, самотубства та наслідки критичних інцидентів [18].

Американська модель цінна тим, що психологічне відновлення не зводиться до встановлення придатності до служби. Критична подія сама по собі розглядається як підстава для профілактичної оцінки й ранньої підтримки, навіть коли зовнішні прояви гострої стресової реакції відсутні. Такий підхід відповідає емпіричним даним про взаємозв'язок змінної роботи, травматичних подій та комплексних порушень здоров'я правоохоронців [19; 20].

В Україні система психологічного забезпечення поліції передбачає професійно-психологічний відбір, супроводження, допомогу після значних психогенних навантажень і планові психіатричні огляди [21–23]. Проте критична службова подія недостатньо конкретизована як самостійна юридична підстава для обов'язкового первинного психологічного оцінювання. Це обмежує превентивний і відновлювальний потенціал чинної моделі.

Адаптація зарубіжного досвіду має відбуватися з урахуванням національної правової системи та умов воєнного стану. Пріоритетними напрямками є нормативне врахування професійної втоми під час організації змінної служби, персоніфікація відповідальності керівників за управління ризиками та запровадження обов'язкового післякризового психологічного оцінювання поліцейських після подій з інтенсивним психотравмувальним впливом.

Висновки

Міжнародна модель особистої безпеки поліцейського має комплексний і міжгалузевий характер. Вона розвивалася від переважно правозахисних обмежень застосування сили до визнання безпеки правоохоронця суспільно значущою цінністю та об'єктом системного управління професійними ризиками.

Досвід Німеччини підтверджує необхідність нормативного врахування трива-

лості зміни, нічної служби, міжзмінного відпочинку і професійної втоми. Французька модель обґрунтовує персоніфіковану відповідальність керівника за виявлення, оцінювання, мінімізацію та контроль ризиків. Американський підхід засвідчує доцільність обов'язкового післякризового психологічного оцінювання і ранньої підтримки правоохоронців.

Імплементація цих принципів потребує узгоджених змін до Закону України «Про Національну поліцію» та відомчих актів МВС України. Запозичувати слід не ізольовані процедури, а цілісну логіку превентивного управління ризиками, у якій безпека поліцейського забезпечується до, під час і після виконання небезпечного службового завдання.

Література

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>.

2. Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Rec(2001)10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 19.09.2001. URL: <https://rm.coe.int/16805e297e>.

3. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : прийняті Восьмим Конгресом ООН 07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334#Text.

4. United Nations Human Rights Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement. New York ; Geneva : United Nations, 2020. 54 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CCPR/LLW_Guidance.pdf.

5. Директива Ради 89/391/ЄЕС від 12.06.1989 про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі. Official Journal. 1989. L 183. P. 1–8. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1989/391/oj/eng>.

6. Bocăniâlă T. The European Code of Police Ethics and Community Police. Acta Universitatis Danubius. Administratio. 2010. № 1. P. 5–10.

7. Achim A. C. Risk Management Issues in Policing: From Safety Risks Faced by Law Enforcement Agents to Occupational Health. Procedia Economics and Finance. 2014. Vol. 15. P. 1671–1676. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00639-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00639-X).

8. Violanti J. M., Charles L. E., McCanlies E., Hartley T. A., Baughman P., Andrew M. E., Fekedulegn D., Ma C. C., Mnatsakanova A., Burchfiel C. M. Police Stressors and Health: A State-of-the-Art Review. Policing: An International Journal. 2017. Vol. 40, No. 4. P. 642–656. DOI: <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-06-2016-0097>.

9. Mayhew C. Protecting the Occupational Health and Safety of Police Officers. Trends & Issues in Crime and Criminal Justice. 2001. № 197. Canberra : Australian Institute of Criminology. P. 1–6.

10. Tiesman H. M., Gwilliam M., Konda S., Rojek J., Marsh S. Nonfatal Injuries to Law Enforcement Officers: A Rise in Assaults. American Journal of Preventive Medicine. 2018. Vol. 54, No. 4. P. 503–509. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2017.12.005>.

11. Arbeitsschutzgesetz (ArbSchG) vom 7.08.1996. Bundesgesetzblatt. Teil I. S. 1246. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/arbbschg/BJNR124610996.html>.

12. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. Ст. 668.

13. Arbeitszeitverordnung Polizei (AZVOPol) vom 5.05.2017. Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Nordrhein-Westfalen. 2017. Nr. 20. S. 576. URL: <https://recht.nrw.de/gvnw/2017-s576/>.

14. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

15. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. Офіційний вісник України. 2016. № 22. Ст. 861.

16. Décret № 82-453 du 28 mai 1982 relatif à l'hygiène et à la sécurité du travail ainsi qu'à la prévention médicale dans la fonction publique. Journal officiel de la République française. 30

mai 1982. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000519520/>.

17. Law Enforcement Mental Health and Wellness Act of 2017. Public Law 115–113. United States Statutes at Large. 2018. Vol. 131. P. 2276–2277. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-115publ113/pdf/PLAW-115publ113.pdf>.

18. Officer Safety. National Institute of Justice. URL: <https://nij.ojp.gov/topics/law-enforcement/officer-safety>.

19. Mumford E. A., Liu W., Taylor B. G. Profiles of U.S. Law Enforcement Officers' Physical, Psychological, and Behavioral Health. *Police Quarterly*. 2021. Vol. 24, № 3. P. 357–381. DOI: <https://doi.org/10.1177/1098611121991111>.

20. Mumford E. A., Maitra P., Liu W., Taylor B. G. A Nationally Representative Study of Law Enforcement Shiftwork and Health Outcomes. *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*. 2021. Vol. 18, № 4–5. P. 192–202. DOI: <https://doi.org/10.1080/15459624.2021.1876876>.

21. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів : наказ МВС України від 06.02.2019 № 88. Офіційний вісник України. 2019. № 30. Ст. 1080.

22. Про затвердження переліку медичних психіатричних протипоказань щодо виконання окремих видів діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2022 № 577. Офіційний вісник України. 2022. № 41. Ст. 2225.

23. Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів : наказ МОЗ України від 18.04.2022 № 651. Офіційний вісник України. 2022. № 50. Ст. 2848.

References

1. United Nations General Assembly. (1979, December 17). Code of Conduct for Law Enforcement Officials (Resolution 34/169). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>

2. Council of Europe, Committee of Ministers. (2001, September 19). The European Code

of Police Ethics (Recommendation Rec(2001)10). <https://rm.coe.int/16805e297e>

3. United Nations. (1990, September 7). Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334#Text

4. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2020). United Nations Human Rights Guidance on Less-Lethal Weapons in Law Enforcement.

5. Council of the European Communities. (1989, June 12). Directive 89/391/EEC on measures to improve the safety and health of workers at work. *Official Journal*, L 183, 1–8.

6. Bocăniâlă, T. (2010). The European Code of Police Ethics and community police. *Acta Universitatis Danubius. Administratio*, 1, 5–10.

7. Achim, A. C. (2014). Risk management issues in policing: From safety risks faced by law enforcement agents to occupational health. *Procedia Economics and Finance*, 15, 1671–1676. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00639-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00639-X)

8. Violanti, J. M., Charles, L. E., McCanlies, E., Hartley, T. A., Baughman, P., Andrew, M. E., Fekedulegn, D., Ma, C. C., Mnatsakanova, A., & Burchfiel, C. M. (2017). Police stressors and health: A state-of-the-art review. *Policing: An International Journal*, 40(4), 642–656. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-06-2016-0097>

9. Mayhew, C. (2001). Protecting the occupational health and safety of police officers. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, 197, 1–6.

10. Tiesman, H. M., Gwilliam, M., Konda, S., Rojek, J., & Marsh, S. (2018). Nonfatal injuries to law enforcement officers: A rise in assaults. *American Journal of Preventive Medicine*, 54(4), 503–509. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2017.12.005>

11. Federal Republic of Germany. (1996, August 7). *Arbeitsschutzgesetz (ArbSchG)*. *Bundesgesetzblatt*, Part I, 1246 [in German].

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992, October 14). Pro okhoronu pratsi (Law No. 2694-XII). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49, Article 668 [in Ukrainian].

13. North Rhine-Westphalia. (2017, May 5). *Arbeitszeitverordnung Polizei (AZVOPol)*. *Gesetz- und Verordnungsblatt*, 20, 576 [in German].

14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, July 2). Pro Natsionalnu politsiu (Law No. 580-VIII). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 40–41, Article 379 [in Ukrainian].

15. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2016, January 26). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy (Order No. 50). Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 22, Article 861 [in Ukrainian].

16. French Republic. (1982, May 28). Décret No. 82-453 relatif à l'hygiène et à la sécurité du travail ainsi qu'à la prévention médicale dans la fonction publique [in French].

17. United States Congress. (2018). Law Enforcement Mental Health and Wellness Act of 2017 (Public Law 115–113). United States Statutes at Large, 131, 2276–2277.

18. National Institute of Justice. (n.d.). Officer safety. <https://nij.ojp.gov/topics/law-enforcement/officer-safety>

19. Mumford, E. A., Liu, W., & Taylor, B. G. (2021). Profiles of U.S. law enforcement officers' physical, psychological, and behavioral health. *Police Quarterly*, 24(3), 357–381. <https://doi.org/10.1177/1098611121991111>

20. Mumford, E. A., Maitra, P., Liu, W., & Taylor, B. G. (2021). A nationally representative study of law enforcement shiftwork and health outcomes. *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*, 18(4–5), 192–202. <https://doi.org/10.1080/15459624.2021.1876876>

21. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2019, February 6). Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii systemy psykholohichnoho zabezpechennia politseiskyykh (Order No. 88). Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 30, Article 1080 [in Ukrainian].

22. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, May 10). Pro zatverdzhennia pereliku medychnykh psykhiatrychnykh protypokazan (Resolution No. 577). Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 41, Article 2225 [in Ukrainian].

23. Ministry of Health of Ukraine. (2022, April 18). Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia psykhiatrychnykh ohliadiv (Order No. 651). Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 50, Article 2848 [in Ukrainian].

INTERNATIONAL STANDARDS AND FOREIGN EXPERIENCE IN ENSURING THE PERSONAL SAFETY OF POLICE OFFICERS

The article provides a comprehensive examination of international standards and selected foreign approaches to ensuring the personal safety of police officers. It is established that contemporary police safety policy is not limited to individual self-defence skills or compliance with rules governing the use of force. It comprises an integrated system of legal, organisational, managerial, tactical, psychological, medical, informational, and technical measures aimed at identifying, assessing, preventing, and minimising occupational risks associated with policing. Particular attention is paid to international instruments concerning police ethics, lawful and proportionate use of force and firearms, occupational safety and health, professional training, and the positive obligations of public authorities to protect the life and health of law enforcement personnel. The experience of the United States, Canada, the United Kingdom, and European Union Member States is analysed with regard to risk assessment, fatigue management, shift scheduling, scenario-based training, psychological support, post-incident procedures, and managerial responsibility for safe working conditions. The study demonstrates that the effectiveness of police officer safety depends on the interaction between an officer's individual preparedness and the institutional capacity of police authorities to anticipate hazards, provide adequate equipment and information, organise professional training, and ensure psychological recovery after critical incidents. The comparative analysis substantiates three priority areas for adapting foreign practices to the Ukrainian policing system: introducing fatigue-aware shift scheduling; establishing explicit managerial duties concerning occupational risk identification and mitigation; and implementing mandatory psychological assessment and support following critical incidents. It is concluded that these measures should be incorporated into a comprehensive risk-oriented model of administrative and legal support for police officers' personal safety, adapted to the challenges arising under martial law and during post-war recovery.

Keywords: police officer; personal safety; international standards; foreign experience; occupational safety and health; occupational risk; use of force; professional training; fatigue management; psychological support; risk-oriented approach.